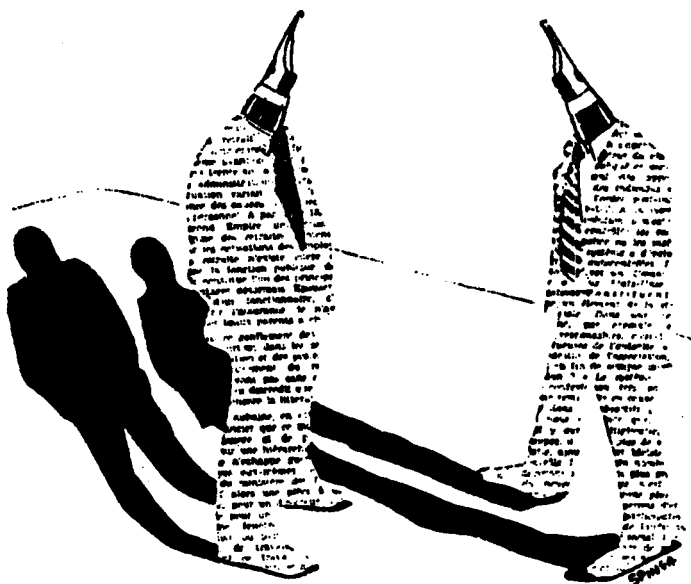

λόγος-αντίλογος-διάλογος

Κύπρος: Η ανοιχτή πληγή του εθνικισμού

Αντίδραση στο βιβλίο του Λουκά Αξελού,
*Κύπρος: Η ανοιχτή πληγή του Ελληνισμού*¹

Στο τελευταίο του βιβλίο ο Λ. Αξελός συμμαζεύει μια σειρά δικών του κειμένων συνταγμένων ή και δημοσιευμένων κατά τη διάρκεια της προηγούμενης δεκαετίας κυρίως, σχετικών με την Κύπρο και το Κυπριακό Ζήτημα. Κλειδί στην εκ μέρους του κατανόηση και αντιμετώπιση του ζητήματος αποτελεί η άποψή του για το έθνος και η κριτική

του στάσης ως προς τις απόψεις επί του θέματος των θεωρητικών, των κοινωνικών συγκρούσεων.

Την άποψή του αυτή συμπυκνώνει στις σελίδες 85-86 του βιβλίου ως εξής:

«... οι άνθρωποι, ανεξάρτητα από το σε ποια κοινωνική τάξη ανήκουν, γεννιούνται από συγκεκριμένους και φυλετικά προσδιορι-

σμένους γονείς, φορείς μιας ορισμένης γλώσσας, θρησκείας και κουλτούρας, μεγαλώνουν βιώνοντας την καθημερινότητα σε ένα συγκεκριμένο ιστορικό και γεωγραφικό χώρο, ο οποίος αμετάκλητα τους σφραγίζει θετικά και αρνητικά με προτερήματα, ελαττώματα και διάφορα “πιστεύω”, και ότι ο χώρος αυτός, που δεν είναι άλλος από την πατρίδα τους στην οποία ζουν, εργάζονται, ερωτεύονται, παντρεύονται και πεθαίνουν, έχει γι’ αυτούς εκείνο το μοναδικό-ανεπανάληπτο στοιχείο που λειτουργεί από ένα σημείο και πέρα και ως στοιχείο συνειδητής επιλογής, δηλαδή στοιχείο αυτοπροσδιορισμού, αυτοδιάθεσης και ελευθερίας».

Εντύπωσή μου είναι πως ολόκληρο το βιβλίο στηρίχθηκε στην αντίληψη αυτή η οποία όμως, κατά την άποψή μου, δεν αντιμάχεται σε καμία περίπτωση μια σωστή, ορθολογική αντιμετώπιση του ζητήματος τάξεις-κοινωνία-διεθνείς σχέσεις. Χωρίς να υπεισέλθω σε μαρξιστικές αντιδικίες περί του εάν οι προλετάριοι έχουν ή όχι πατρίδα ή εάν πρέπει να έχουν, θέλω να επισημάνω ότι η έννοια του έθνους και της εθνικής ταυτότητας που ο ίδιος ο Λ. Αξελός προσδίδει δεν παραμένει αναλλοίωτη ως προς τις συνιστώσες της μέσα στο χρόνο και ότι η υλική βάση —προϋποθέσεις ύπαρξής του δεν έχουν καμία άμεση σχέση με τα υποκειμενικά στοιχεία στα οποία αναφέρεται ο συγγραφέας. Υπό την έννοια που ο ίδιος προσδίδει στο έθνος, Αθηναϊκή ή Σπαρτιατική «εθνική» ταυτότητα είχαν αντιστοιχώς ο Αθηναίος κι ο Σπαρτιάτης πολίτης του 5ου π.Χ. αιώνας όπως, ίσως, Ευρωπαϊκή «εθνική» ταυτότητα αποκτήσουν οι πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την πάροδο κάποιων γενεών.

Σε όλες τις περιπτώσεις, καθοριστικό ρόλο στην ύπαρξη ή απεμπόληση «εθνικής» ταυτότητας (ήτοι συλλογικής ταυτότητας) μιας κοινωνίας έπαιξε και παίζει η πολιτική της οικονομία² και η δυνατότητα διασφάλισης από εσωτερικές και εξωτερικές απειλές και αναπαραγωγής αυτής της συγκεκριμένης, ιστορικά προσδιορισμένης παραγωγικής βάσης, σχέσεων και τρόπου ζωής. Από τη στιγμή που μια κοινωνία αντιμετωπίζει σοβαρές δυσκολίες διασφάλισης των παραπάνω είτε

λόγω αδυναμίας της να βολέψει (ή να απαλλαγεί από) το πλεονάζον εργατικό δυναμικό (το οποίο προκύπτει λόγω του γνωστού μαλθουσιανού προβλήματος) είτε λόγω αδυναμίας της να αντιμετωπίσει την απειλή άλλων ισχυρότερων κοινωνιών, η κοινωνία αυτή βρίσκεται σε μια πολυεπίπεδη κρίση με σοβαρό αντίκτυπο στη συλλογική της («εθνική») ταυτότητα.

Κάτι τέτοιο συνέβη και με την Κύπρο. Αυτό ακριβώς θίγει ο Λ. Αξελός στα υπόλοιπα κείμενα του βιβλίου του τοποθετώντας εαυτόν (εμμέσως ή ευθέως) υπέρ της ένωσης με την Ελλάδα. Ως προς αυτή την πολιτική θέση οφείλω να εγείρω μια σειρά εύλογων ερωτημάτων στα οποία, φοβάμαι, το βιβλίο δεν υπήρξε ιδιαίτερος διαφωτιστικό και ο συγγραφέας δεν προβληματίστηκε επ’ αυτών³.

1) Στο πρώτο μέρος του βιβλίου, ο συγγραφέας επικεντρώνεται στο ζήτημα της ελληνικότητας της Κύπρου στηριζόμενος σε ορισμένα στοιχεία (γλώσσα, πολιτιστικά κατάλοιπα του παρελθόντος) των οποίων τη σημερινή ισχύ έρχεται εμμέσως να αμφισβητήσει δίδοντας την εντύπωση ύπαρξης μεν ως κυρίαρχου του ελληνικού πολιτισμικού στοιχείου, εντόνως δε επηρεασμένου από τους επικυρίαρχους του νησιού κατά τον τελευταίο αιώνα (Αγγλία).

Σημειώνοντας πως η υποτίμηση της περιθωριακής έστω παρουσίας του τουρκο-οθωμανικού πολιτισμικού στοιχείου στο νησί αποτελεί παράλειψη/λάθος και πως μόνον ο πολιτιστικός δεσμός δεν αρκεί για την ύπαρξη πολιτικών δεσμών (πόσο μάλλον ένωσης) ερωτώ ευθέως πόσο ειλικρινής είναι σήμερα ο μέσος Κύπριος πολίτης όταν μιλάει περί ενώσεως με τη μητέρα-πατρίδα Ελλάδα;

2) Όταν κανείς αναφέρεται στη χαμένη ευκαιρία ένωσης με τη μητέρα πατρίδα θα πρέπει να ενδιαφερθεί και για την τύχη των Τουρκοκυπρίων. Αντιπροσωπεύοντας το 18% του πληθυσμού (περίπου 80-100 χιλιάδες) κινδύνεψαν κατά τη δεκαετία 1960 να γίνουν πρόσφυγες ακριβώς λόγω της απαράδεκτα χαμηλού πολιτιστικού επιπέδου παρέμβασης του Κυπριακού Κράτους και κυρίως ορισμένων παρακρατικών ομάδων. Στις αρχές της δεκαετίας 1970 πέτυχαν (;) να διασφαλίσουν

κάπως το δικό τους μέλλον με την παρουσία του τουρκικού στρατού ο οποίος όμως συνοδεύτηκε και από κύμα πλεονάζοντος εργατικού δυναμικού (έποικοι) εκμηδενίζοντας έτσι τα όποια πλεονεκτήματα αυτοί απεκόμισαν με την εκτόπιση 200 χιλιάδων Ελληνοκυπρίων. Ποια θέση παίρνει στο ζήτημα των ανθρώπων αυτών ο Λ. Αζελός; Σε περίπτωση ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα ποια η τύχη τους; Εν κατακλείδι, ποια η διαφορά μεταξύ ελληνικού και τουρκικού σωβινισμού-εθνικισμού;;

3) Η αγγλική διοίκηση (φυσική συνέχεια της οποίας αποτελεί η Κυπριακή Δημοκρατία) έδωσε στην Κύπρο (ένα νησί με έντονα ανατολίτικη νοοτροπία) σύγχρονες κρατικές δομές δυτικού τύπου τέτοιες που η Ελλάδα δεν διαθέτει (το κράτος μας έχει έντονα οθωμανικά κατάλοιπα). Πώς θα εξισοροποιηθούν οι διαφορές αυτές σε περίπτωση που το αίτημα της ένωσης ικανοποιηθεί; Επιπλέον, τι θα σημάνει αυτό για την Κυπριακή κοινωνία όπου οι αγγλικές διοικητικές δομές έχουν δημιουργήσει μια ολόκληρη κάστα δημοσίων λειτουργών και όπου οι μη προνομιούχοι έχουν αρχίσει να εκφράζουν τη δυσαρέσκεία τους;⁴

4) Πολύ σωστά ο Λ. Αζελός επισημαίνει στη σελίδα 278 ότι:

«το πρόβλημα της Κύπρου έχει δυο καθοριστικές πτυχές· τη στρατιωτική, στο βαθμό που η Τουρκία στηρίζεται σε στρατιωτικά μέσα και την πολιτική στο βαθμό που οι νατοϊκοί εταίροι μας ΗΠΑ και Βρετανία υποστηρίζουν την Τουρκία.

Η συνειδητοποίηση αυτής της αλήθειας που συνοψίζεται στην εγκατάλειψη του φτωχοπροδρομισμού και τη δημιουργία αντιπάλου πολιτικού-διπλωματικού και στρατιωτικού δέους, στηριγμένη κατ' εξοχήν στις δικές μας δυνάμεις, αποτελεί, έστω και καθυστερημένα, τη μοναδική δυνατότητα για τη διεξαγωγή ενός διαλόγου στον οποίο και η άλλη πλευρά θα αναγκαστεί, σοβαρά πλέον, να συμμετάσχει».

Τρία πράγματα πρέπει να επισημανθούν εδώ:

α) ότι στο σημερινό κόσμο όπου τα πάντα είναι πολύ ρευστά (οι πολώσεις του ψυχρού

πολέμου έχουν παρέλθει ανεπιστρεπτί) οι μεγάλες δυνάμεις αλλάζουν συμμαχούς και επιλογές ακολουθώντας τα μεταβαλλόμενα συμφέροντά τους όπως οι ίδιες τα αντιλαμβάνονται. Κατά συνέπεια, η στήριξη της Τουρκίας από τις ΗΠΑ και την Αγγλία⁵ δεν πρέπει να θεωρείται μελλοντικά δεδομένη.

β) ότι η επισήμανση της πολιτικο-στρατιωτικής μας αδυναμίας είναι μεν ορθή αλλά περιέχει κι ένα λάθος: είναι αδύνατον να διαφοροποιήσουμε υπέρ μας την κατάσταση χωρίς νέους συμμαχούς. Επιπλέον, η επιδίωξη ενίσχυσης της στρατιωτικής μας ισχύος με δικά μας μέσα και δυνάμεις θα οδηγήσει τη χώρα με μαθηματική ακρίβεια σε οικονομικά χάλια πολύ χειρότερα αυτών των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ μετά το πέρας του ψυχρού πολέμου (δεδομένου ότι κυρίως εισάγουμε οπλισμό και δεν διαθέτουμε στρατιωτική παραγωγική βάση). Δέον όπως όλοι αντιληφθούν ότι μια τέτοια εξέλιξη οδηγεί στη διάλυση του ελληνικού κράτους και, εν συνεχεία, στην εξαφάνιση της όποιας παρουσίας μας στην περιοχή.

γ) Η χώρα μας μπορεί να διασφαλίσει την εδαφική της ακεραιότητα υπό ορισμένες προϋποθέσεις και με απευθείας διάλογο με την Τουρκία υιοθετώντας μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης στα πλαίσια διεθνών οργανισμών, τόσο στρατιωτικά (έλεγχος εξοπλισμών) όσο και πολιτικά. Στην περίπτωση αυτή, το μόνο που μπορεί να προσφέρει στην Κύπρο είναι η απαίτηση εφαρμογής των αποφάσεων του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ που καλούν σε αποχώρηση των τουρκικών στρατευμάτων κατοχής από το νησί. Από κει και πέρα είναι υπόθεση του κυπριακού κράτους να βρει τρόπους διασφάλισης όλων των πολιτών του ανεξαρτήτως θρησκευματος, φυλής, εθνότητας κλπ. Όσο κι αν φαίνεται περίεργο, οποιαδήποτε άλλη πολιτική οδηγεί στην παγίωση-επισημοποίηση της διχοτόμησης του νησιού και στο άνοιγμα νέων ζητημάτων στο Αιγαίο και τη Θράκη.

5) Εντύπωση προκαλεί η αντίληψη του συγγραφέως περί Ευρωπαϊκού μονόδρομου (ο εθνικισμός δημιουργεί συνήθως εχθρούς-φανατάσματα και ο φτωχοπροδρομικός εθνικισμός νοοτροπίες υποτέλειας). Η Ελλάδα «είναι υποχρεωμένη, αν θέλει να κρατηθεί στα

πόδια της, να χορέψει το ρυθμό της Ενωμένης Ευρώπης του 2000, χωρίς να υποτιμήσει καθόλου αυτήν την καθοριστική ιδιομορφία που φέρνει το όνομα τουρκική απειλή». (σελ. 283)

Είμαστε πράγματι υποχρεωμένοι; Ναι! Εάν δεν φροντίσουμε να διευρύνουμε τις δυνατότητες ελιγμών που μας προσφέρονται στο διεθνές πεδίο. Η συνένωση των προσπαθειών των βαλκανικών χωρών (Ελλάδα, Βουλγαρία, Γιουγκοσλαβία, Ρουμανία και Κεντρική Βαλκανική Δημοκρατία) για ασφάλεια, ανάπτυξη, πρόοδο και ευημερία υπό την ομπρέλα ενός διεθνούς οργανισμού Βαλκανικής Ενότητας και ο προσεταιρισμός της Ρωσίας βοηθούν προς την κατεύθυνση αυτή⁶. Εάν η όλη προσπάθεια συμπληρωθεί και με πολιτική απειθείας προς τους δυτικούς «συμμάχους» όπου και όποτε αυτοί εφαρμόζουν διαφορετικά κριτήρια στο χειρισμό όμοιων διεθνών θεμάτων πλήττοντας το εθνικό μας συμφέρον, το αποτέλεσμα θα είναι ακόμη θετικότερο.

Πρέπει να σημειωθεί δε ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση του 2000 οδηγεί στην αύξηση της ανεργίας και του πληθωρισμού στη χώρα μας⁷ και στην πλήρη υποταγή της ελληνικής κρατικής οντότητας στις Βρυξέλλες, γεγονός που περιορίζει (με δεδομένο τον περιορισμό έως εξαφάνιση του δικαιώματος veto στα όργανα λήψης αποφάσεων της Κοινότητας) στο

ελάχιστο την όποια διαπραγματευτική μας ικανότητα. Ίσως δε, η υποταγή μας αυτή θέσει μελλοντικά την ύπαρξή μας σε κίνδυνο εάν το ευρωπαϊκό κέντρο θεωρήσει συμφέρονσα την εκχώρηση της απομακρυσμένης επαρχίας «Ελλάδα» σε τρίτους.

Κλείνοντας το σύντομο αυτό σημείωμα, πρέπει να επισημάνω πως το βιβλίο του Λ. Αζελού για την Κύπρο είναι σημαντικό ίσως όχι τόσο για τις απόψεις τις οποίες εκφράζει (απόψεις ευρύτατα γνωστές και από παλαιότερα δημοσιεύματα) όσο γιατί αποτελεί καταγραφή αντιλήψεων (εμμέσως και οραμάτων) που αποτέλεσαν σημαία μιας ολόκληρης γενιάς, η οποία λόγω πολιτικής ανελευθερίας αδυνατούσε να εκφράσει διαφορετικά (με δικά της ριζικά κοινωνικά αιτήματα) τη δυσανεξία της έναντι ενός συγκεκριμένου πολιτικο-οικονομικού κατεστημένου.

Θέλω να ελπίζω πως σήμερα η νέα γενιά, διαβάζοντας το βιβλίο αυτό και έχοντας υπ' όψιν της τα παραπάνω, θα αντιμετωπίσει τη ζωή με πιο θετικό τρόπο, με περισσότερη ευθύτητα και ειλικρίνεια, χωρίς εμφανείς ή κρυφές-ανομολόγητες εθνικιστικές μισαλλοδοξίες. Είναι καιρός να αντιληφθούμε ότι το μήνυμα των αρχαίων ημών προγόνων ήταν ένα μήνυμα ανθρωπιάς. Ουδέποτε ένας εθνικιστής ή άλλος -ιστής είχε ανθρωπιά: μόνον οι άνθρωποι.

Γιώργος Γιαννιτσιώτης*

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Εκδόσεις Στοχαστής, 1994.
2. Ήτοι, το επίπεδο ανάπτυξης των παραγωγικών της δυνάμεων και σχέσεων καθώς και της (υπό ευρυτάτη έννοια) επικοινωνίας.
3. Ενδεχομένως η στάση του συγγραφέως να έχει την εξήγησή της στη συναισθηματική φόρτιση του θέματος. Ο Λ. Αζελός ανήκει στη γενιά που σηματοδεύτηκε από το Κυπριακό και του είναι δύσκολο να αποδεχτεί ορισμένες απλές αλήθειες οι οποίες αποτελούν την καρδιά του δικού μου προβληματισμού.
4. Μια μορφή αντίδρασης των τελευταίων α-

ποτελεί η πρόωθηση της ελληνικής παιδείας και κουλτούρας την οποία θίγει ο Λ. Α. στο πρώτο μέρος του βιβλίου του (κεφάλαιο I, III & IV).

5. Η οποία σημειωτέον έχει πάψει προ καιρού να είναι μεγάλη δύναμη.

6. Στο τέλος του βιβλίου (σελ. 304-5) ο Λ. Α. κάνει εμμέσως νύξη για έναν παρόμοιο προσεταιρισμό τοποθετώντας τον όμως σε τελείως σουρρεαλιστική ιδεολογική βάση.

7. Κάπως έτσι θα μειωθούν —με εξαγωγή ανεργίας και πληθωρισμού— τα μεγέθη αυτά στο ευρωπαϊκό κέντρο.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΤΕΤΡΑΔΙΩΝ

Ο Γιώργος Γιαννιτσιώτης είναι μεταπτυχιακός φοιτητής Διεθνών Σχέσεων.